

Радіонов О.В.

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Одеський національний економічний університет,*

Траченко Л.А.

*д.е.н, професор,
професор кафедри економіки, права та управління бізнесом,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах інтеграції України в Європейський союз, глобалізації економіки, розвитку та вдосконалення сучасних технологій, посилення конкуренції на ринку, керівники вітчизняних підприємств змушені шукати нові шляхи підвищення їх конкурентоспроможності.

Розвиток експортних відносин показав, що продукція вітчизняних підприємств є недостатньо конкурентоспроможною на світовому ринку саме за якістю. В умовах посилення конкуренції на європейському ринку виникає необхідність пошуку нових шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Одним із дієвих та ефективних підходів до підвищення їх конкурентоспроможності є впровадження міжнародних стандартів.

Міжнародні стандарти можна розцінювати як інструмент глобалізації економіки та світових господарських зв'язків. За останнє десятиліття було проведено низку досліджень з метою визначення економічної та іншої вигоди від використання міжнародних стандартів. Ці дослідження були проведені органами-членами ISO та іншими організаціями, в основному, зосереджуючись на макроекономічний фокус.

Повне та збалансоване поєднання потенціалу та інституціоналізованих стимулів для суворого застосування міжнародних стандартів (як позитивних, так і стримуючих) є ключем до успішного їх впровадження. Результати досліджень Report on the Observance of Standards and Codes (ROSC) показують, що відповідні органи, головним чином, зосередилися на прийнятті законодавства, яке передбачає або дозволяє використання міжнародних стандартів. Приватний сектор намагається підвищити компетентність окремих осіб і компаній загалом щодо застосування міжнародних стандартів. Однак, уряди здебільшого не звертають увагу на необхідність запровадження належних стимулів для забезпечення реального застосування цієї компетенції на практиці. Ринкові сили створюють певні позитивні стимули для дотримання високих стандартів, але досвід, як у розвинутих економіках, так і в країнах, що розвиваються, свідчить про те, що компенсаційні засоби перешкоджати такому дотриманню. Безперечним є зосередження уваги на стримуючих стимулах надійних режимів моніторингу та примусу для досягнення повного та збалансованого поєднання підходів до впровадження міжнародних стандартів.

Для підтримки та регулювання таких інституційних стимулів доцільне проведення ефективного аудиту, але самі міжнародні стандарти не встановлюють вимог щодо їх здійснення.

Міжнародна організація стандартизації (ISO) – найбільший у світі розробник міжнародних стандартів для бізнесу, уряду та суспільства, впровадження яких постійно забезпечує переваги для компаній, незалежно від їхнього розміру, сектору бізнесу чи країни, у якій вони розташовані [1].

Серед кількісних переваг, визначених у дослідженнях щодо впровадження міжнародних стандартів, є наступні:

- оптимізація внутрішніх процесів компанії;
- зменшення відходів і внутрішніх витрат;

- підвищення ефективності НДДКР;
- інноваційні бізнес-процеси;
- зменшення ризику;
- забезпечення міжнародної експансії;
- підтримка розвитку нових продуктів і ринків.

Міжнародні стандарти, зокрема ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, ISO 45001:2018, сьогодні є найбільш актуальними для впровадження у бізнес і можуть мати вирішальне значення для економічної діяльності компанії. Дотримання певного стандарту може бути вимогою, наприклад, для державних/приватних тендерів або для проникнення на ринок.

Дослідник Рійло [2] у своїй статті вивчав вплив застосування міжнародних стандартів на регулювання ринків з низькою та високою невизначеністю. Доведено, що формальні стандарти позитивно корелюють з інноваціями на ринках з високим рівнем невизначеності. Це призводить до припущення, що інновації є одним із найважливіших факторів прийняття стандартів на таких ринках, тоді як для ринків з низьким рівнем невизначеності це відбувається навпаки. Автор статті закладає основи щодо використання формальних стандартів для підтримки державної політики. Крім того, в контексті країн, що розвиваються, автор вивчав незалежні ролі та відносини сторін, залучених у динаміку процесу стандартизації, ілюструючи, як стандарти можуть стимулювати інновації та підвищувати рівень технологій у всій країні. Це дозволяє зрозуміти основні рушійні сили процесу стандартизації в країнах.

Наприклад, Franceschini наводить аналіз тенденцій поширення ISO 9000, використовуючи дані опитування. ISO проводить дослідження шляхом глибокого огляду літератури. Досліджується також зв'язок між мотивацією та наслідками процесу стандартизації. У контексті міжнародного стандарту ISO 14001 проводиться аналіз на базі ресурсів компанії, розглядаючи знання як найважливіший фактор для прийняття стандарту.

Навпаки, McKane вважає відсутність прихильності вищого керівництва найбільш визначальним фактором невдачі у впровадженні стандарту ISO 50001, але цей результат може бути наслідком різних особливостей стандарту. Ці міркування допомагають зрозуміти необхідність ширшого аналізу ринку, який повинен враховувати вимоги кількох різних стандартів і особливостей ринкового середовища.

У контексті малих організацій проаналізовано вирішальні фактори для прийняття стандарту ISO 9001:2015 через досвід різних компаній. Результати показують, що вирішальними елементами є внутрішні мотиви фірми, зокрема відданість усіх членів фірми і особливо вищого керівництва. Однак, автори не пропонують структуру, яка об'єднує мотиви до міжнародної стандартизації. Такий же результат справедливий для українського виробничого сектора, де також визначено відсутність кваліфікованого персоналу як одну з найбільших перешкод для прийняття міжнародних стандартів.

Навпаки, Веред Бласс виявив, що найбільш сприятливим фактором для прийняття ISO 50001 є залучення вищих операційних менеджерів, тоді як залучення вищого керівництва не має суттєвого значення. Однак це може бути пов'язано з різним характером розглянутого стандарту [3].

М. Бевілаква розглядає приклад реалізації ISO/TS 16949 [5]. У статті автор показує, що вимоги до високої якості є вирішальними для прийняття. Показано відповідні чинники в рамках процесу прийняття стандарту, щоб зрозуміти, чому фірма повинна запровадити міжнародний стандарт [4].

Ф. Франчазіні розглядає автомобільний сектор, аналіз тенденцій і розповсюдження технічної специфікації ISO/TS 16949, який спрямований на визначення макроекономічних змінних, що впливають на стандартизацію [5].

Україна за рівнем наближення національних стандартів до міжнародних стандартів для бізнесу ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, ISO 45001:2018 відстає від передових країн світу.

Вітчизняні підприємства, перш, за все, повинні визначити мету впровадження міжнародного стандарту: формальне впровадження – заради отримання сертифікату чи для поліпшення якості продукції (послуг) та загального менеджменту.

Формальне втілення стандарту є негативним процесом і полягає у:

- 1) невимірності цілей у сфері якості;
- 2) відсутності зворотного зв'язку зі споживачами продукції;
- 3) існуванні системи управління якістю як окремої системи документації, яка, по суті, не впливає на виробничий процес;
- 4) відсутність взаємозв'язків між підрозділами підприємства та відділом з якості;
- 5) дисбалансі та несистематизованості в переліку обов'язків і повноважень персоналу в рамках системи управління якістю та посадових інструкціях;
- 6) відсутності системи мотивації персоналу в рамках системи управління якістю та підприємства взагалі;
- 7) низькій якості методичного забезпечення системи управління якістю та відсутності компетентного персоналу щодо забезпечення її результативного функціонування;
- 8) відсутності аналізу функціонування системи управління якістю з боку вищого керівництва [6].

На нашу думку, інструментами вирішення проблем мають стати:

- лідерство вищого керівництва та забезпечення системи мотивації для персоналу щодо питань впровадження міжнародних стандартів у діяльність компанії;
- підготовка спеціалістів для координації діяльності щодо створення систем управління якістю, систем екологічного управління, систем охорони здоров'я та безпеки праці;
- розробка норм, методичних рекомендацій щодо застосування міжнародних стандартів для певних видів бізнесу;
- координація дій органів державної влади, які регулюють сфери бізнесу;
- видання учбово-методичної літератури, яка висвітлює застосування міжнародних стандартів у бізнесі (для певних видів діяльності);
- проведення заходів, спрямованих на дотримання професійної етики;
- забезпечення співпраці між вітчизняними спеціалістами.

За таких умов впровадження міжнародних стандартів може стати інструментом підвищення прозорості й ефективності системи управління бізнесом, що, у свою чергу, дасть Україні можливість залучення іноземних інвестицій і позик, вихід на міжнародні ринки та забезпечення довгострокових торговельних відносини з країнами Європи.

Список використаних джерел

1. URL: <https://www.iso.org/ru/home.html>
2. Knut Blind, Sören S. Petersen, Cesare A.F. Riillo The impact of standards and regulation on innovation in uncertain markets : наукова стаття, грудень, 2016 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733316301743?via%3DIhub>
3. Веред Бласс, Чарльз Дж. Корбетт, Магалі А. Делмас, Суреш Мутулінгам Вище керівництво та впровадження методів енергоефективності: дані малих і середніх виробничих компаній у США : наук. посіб. Данія, 2014 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/>
4. Katarzyna Hys ISO/TS 16949 Analysis of the Current Trends : наук. посіб. Польща, 2015 URL: <https://www.researchgate.net/profile/Barbara-Marchetti>
5. F Franceschini, M Galetto, Д. А. Майзаної Л. Мастроджакомо ISO/TS 16949: аналіз дифузії та поточних тенденцій : наук. журнал Великобританія, 2019 URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2041297510394061>
6. Траченко Л. А. Системи управління якістю підприємств сфери інжинірингу: монографія. Одеса: ОНЕУ, 2019. 378 с.